

Aneta Jarzębińska, Rafał Iwański, Edyta Sielicka

Uniwersytet Szczeciński

Koncepcja wolontariatu w świetle analizy treści zamieszczanych na portalach hospicjów dziecięcych

Analysis of the Concept of Volunteering Based on Content of the Websites of Children Hospices

ABSTRACT: The aim of the article is to describe how children's hospices in Poland manage certain aspects of volunteer involvement in the work of their organization. The research focused on issues such as popularizing the idea of volunteering, recruiting for volunteering and preparing candidates for voluntary work and maintaining engagement. The method of obtaining information was to analyze the content of websites of 36 organizations that run children's hospices. The surveyed organizations acquire volunteers for various types of volunteering, ie permanent and temporary, medical and non-medical, carried out by adults, including programs dedicated to seniors. It was also found that organizations care for the proper recruitment of volunteers, their preparation for the action through the training system and self-education, protect against occupational burnout, including providing support to the volunteer coordinator and psychologist.

KEYWORDS: Hospice voluntary service, palliative and hospice care, support in the disease.

STRESZCZENIE: Artykuł opisuje sposób jak hospicja dziecięce w Polsce rozstrzygają wybrane aspekty zaangażowania wolontariuszy w pracę swojej organizacji. Podczas prowadzonych badań przyjrano się zwłaszcza popularyzacji idei wolontariatu przez te placówki, sposobom prowadzenia przez nie rekrutacji do wolontariatu oraz przygotowaniu kandydatów do pracy wolontariackiej i utrzymania ich późniejszego zaangażowania. Metodą służącą zebraniu informacji była analiza treści stron internetowych 36 organizacji prowadzących hospicja dziecięce. Ustalono, że organizacje zabiegają o pozyskiwanie wolontariuszy do różnych typów wolontariatu, tj. stałego i akcyjnego, medycznego i pozamedycznego, szkolnego i realizowanego przez dorosłych, w tym odrębnie przez seniorów. Okazało się również, że organizacje wykazują dbałość o właściwą rekrutację wolontariuszy, ich przygotowanie do działania poprzez system szkoleń

i samokształcenie, chronią przed wypaleniem zawodowym, między innymi zapewniając wsparcie koordynatora wolontariatu i psychologa.

SŁOWA KLUCZOWE: Wolontariat hospicyjny, opieka paliatywna i hospicyjna, wsparcie w chorobie.

Wolontariat nazywany przez niektórych „siłami społecznymi Radlińskiej po liftingu” (Włodarczyk 2011, s. 27) jest obecnie nieodłączną częścią działań hospicyjnych. Jego niezbywalne miejsce w opiece paliatywnej i hospicyjnej zostało wskazane w *Rekomendacjach dla państw członkowskich dotyczących organizacji opieki* Komitetu Ministrów Rady Europy, w których mowa, że wolontariusze stanowią ważną składową zespołu hospicyjnego oraz, że należy dążyć do stwarzania warunków sprzyjających rozwojowi wolontariatu (Rada Europy, 2003 roz. VIII), natomiast przedmiotem regulacji prawa polskiego wolontariat stał się wraz z uchwaleniem ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

W opiece paliatywnej i hospicyjnej funkcjonuje zarówno wolontariat stały, który ma miejsce, gdy wolontariusz jest ściśle związany z daną organizacją i wykonuje na jej rzecz określone prace, jak i akcyjny, obejmujący wykonywanie zadań jednorazowych, który – jak to ujął Mirosław Górecki, „zapewnia »odżywcze« siły wzmacniające daną organizację i wzbogacające jej działania” (Górecki 2013, s. 95). Z uwagi na wielość obszarów opieki paliatywnej i hospicyjnej dokonuje się również rozróżnienia na wolontariat specjalistów – gdy zaangażowani w niego wolontariusze wykonują czynności wymagające posiadania prawa wykonywania zawodu (np. realizowanie zleceń lekarskich przez pielęgniarkę-wolontariusza lub prowadzenie psychoterapii przez psychologa-wolontariusza) oraz na wolontariat niespecjalistyczny, którego domeną jest organizowanie czasu wolnego pacjenta, jak również realizacja zadań poza sferą opieki nad nim poprzez wsparcie działań hospicjum (np. udział w zbiórkach publicznych, akcjach charytatywnych, nieodpłatna praca w administracji placówki) (Pawłowski i in. 2010, s. 126).

Dokonanie takiego rozróżnienia wolontariatu hospicyjnego pokazuje jednoczasową realizację wielu celów: wsparcie człowieka w cierpieniu, pomoc hospicjum jako instytucji, propagowanie idei opieki paliatywno-hospicyjnej, budowanie i promowanie społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto możliwe jest osiąganie przez wolontariusza celów indywidualnych (Nowicki, Czekała 2011, s. 33), ponieważ udział w ruchu hospicyjnym okazuje się też drogą samorozwoju i pewnego rodzaju szansą na poznanie drugiego człowieka. „W swoim pomaganiu wolontariusz odkrywa tajemnice, które w życiu prywatnym pozostają w ukryciu [...]. Odkrywa też tajemnicę piękna: piękno życia, pięk-

no człowieka, jego szczerość, radość, walkę i zwycięstwo” (Kromolicka 2012, s. 154–155).

Szczególnym rodzajem wolontariatu jest ten realizowany w hospicjach dziecięcych. Decyzja o jego rozpoczęciu wymaga głębokiego namysłu ponieważ wsparcie pacjenta dziecięcego i jego rodziny oznacza konfrontację z cierpieniem najmłodszych, a często także z ich śmiercią, która budzi silną sprzeciw, ponieważ jest zaprzeczeniem naturalnego porządku, zgodnie z którym dzieci powinny zmierzyć się ze śmiercią swoich dziadków, a następnie rodziców, a nie odwrotnie. Nie dziwi zatem, że mimo wielości wartości wiązanych z pracą wolontariacką nie jest łatwe pozyskiwanie kandydatów zwłaszcza do wolontariatu hospicyjnego stałego. Wymaga on bowiem właściwego procesu rekrutacji wolontariuszy, poznania przez nich pełnej specyfiki organizacji a następnie, co wydaje się najtrudniejsze, prowadzenia przez korzystającego w sposób zapewniający każdej ze stron wspólnego działania (dziecku, jego rodzinie, instytucji, wolontariuszowi) warunki odpowiedzialnego wsparcia.

Już tych kilka podjętych aspektów ukazuje obszerność zagadnienia wolontariatu hospicyjnego, który eksplorowany od niemal dwóch dekad w pracach Jerzego Drązkiewicza (1989), Barbary Kromolickiej (2000), Mirosława Góreckiego (2000), Piotra Krakowiaka (2012), Przemysława Grzybowski (2014) i innych ze względu na swą szczególną wartość wynikającą między innymi z realizowanych celów oraz z faktu, że jest „formą wzajemnej pomocy i jedną z cech, będących miarą człowieczeństwa” (Krakowiak 2012, s. 20) zasługuje na dalszy, wnikliwy ogląd badawczy.

Założenia metodologiczne i wyniki badań własnych

Stawiając sobie za cel pogłębienie wiedzy o wolontariacie w obszarze opieki paliatywno-hospicyjnej autorzy podjęli się zadania ustalenia, w jaki sposób organizacje prowadzące hospicja dla dzieci odnoszą się do wolontariatu, zwłaszcza realizowanego w ramach własnej struktury organizacyjnej. Z uwagi na obszerność problematyki wolontariatu hospicyjnego uwagę ukierunkowano na jego wybrane aspekty, stawiając kilka pytań, o węższym zakresie treściowym:

1. Jak placówki zachęcają do angażowania się w wolontariat hospicyjny?
2. Do kogo organizacje kierują propozycję włączenia się w wolontariat hospicyjny i jakie zadania przewidują dla swych wolontariuszy?
3. Jak hospicja organizują rekrutację wolontariuszy, jak ich przygotowują do pracy oraz jak podtrzymują zaangażowanie w nią?

W zobrazowaniu wyszczególnionych zagadnień odwołano się do stron internetowych organizacji oferujących opiekę paliatywną i hospicyjną pacjen-

tom dziecięcym. W kraju istnieje 41 tego rodzaju placówek, najwięcej w województwach wielkopolskim i śląskim (po pięć) (www.hospicja.pl). Większość, bo 36, dysponuje stroną internetową (tab. 1), na której obok informacji skierowanych do osób zainteresowanych objęciem opieką hospicyjną (poza jednym wyjątkiem) zamieszczono treści odnoszące się do wolontariatu. Treści poddano analizie, z intencją wyszukania informacji stanowiących odpowiedzi na sformułowane problemy badawcze.

Tabela 1. Wykaz hospicjów dziecięcych w Polsce i ich strony internetowe (na dzień 4 czerwca 2018)

Nazwa placówki	Strona internetowa
Alma-Spei Hospicjum dla dzieci w Krakowie	www.almaspei.pl
Dom Hospicyjny dla Dzieci „Bursztynowa Przystań” w Gdyni	www.bursztynowaprzystan.pl ;
Domowe Hospicjum dla Dzieci w Opolu	www.hospicjum.opole.pl
Fundacja „Wrocławskie Hospicjum dla Dzieci”	www.hospicjum.wroc.pl
Fundacja na Rzecz Rozwoju Ochrony Zdrowia, Hospicjum Domowe w Gnieźnie	www.fundacja.gniezno.pl
Hospicjum dla Dzieci Dolnego Śląska	www.hospicjum-dolnyslask.pl
Hospicjum Domowe dla Dzieci NSZOZ GOMED w Ostrowcu Świętokrzyskim	www.gomed.com.pl
Hospicjum domowe dla Dzieci Ziemi Łódzkiej	gajusz.org.pl/hospicjum
Hospicjum Domowe NZOZ Maxmed w Koninie	brak
Hospicjum Domowe SPZOZ SPK w Gubinie	brak
Hospicjum Elbląskie im. Aleksandry Gabrysiak w Elblągu	www.ehospicjum.pl
Hospicjum im. Księdza Dudkiewicza SAC w Gdańsku	www.hospicjum.info
Hospicjum św. Kamila w Bielsku-Białej	www.hospicjum.sds.pl
Hospicjum św. Kamila w Gorzowie Wlkp.	http://www.hospicjum-gorzow.pl
Hospicjum w Białej Podlaskiej	http://www.szpitalbp.pl (brak informacji o wolontariacie)
Katolickie Hospicjum Domowe dla dzieci i Dorosłych im. Św. Franciszka z Asyżu w Kielcach	http://www.hospicjumdomowekielce.pl
Krakowskie Hospicjum dla Dzieci im. Księdza Józefa Tischnera	www.hospicjumtischnera.org
Lubelskie Hospicjum dla Dzieci im. Małego Księcia w Lublinie	hospicjum.lublin.pl
Łódzkie Hospicjum dla Dzieci	hospicjumdladzieci.org
Małopolskie Hospicjum dla Dzieci	www.mhd.org.pl
Miejskie Hospicjum Płockie	www.hospicjum.org.pl
Niepubliczny Zakład Medycyny Paliatywnej w Kaliszu NZOZ Opieka Paliatywna w Kole	brak
Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Pallium” w Myszkowie	www.pallium-myszkow.pl
NZOZ „Beta” w Ostrołęce	brak
NZOZ Białostockie Hospicjum dla Dzieci	https://pomozim.org.pl
NZOZ Dom Sue Rydel, Pallmed S-ka Z.O.O. w Bydgoszczy	www.domsueryder.org.pl
NZOZ Domowa Opieka Paliatywna Dar-Med w Brzozowie	www.dar-med.eu
NZOZ Hospicjum Domowe, Stacja Opieki Caritas w Olsztynie	www.hospicjum.artneo.pl
NZOZ Poradnia Leczenia Bólu, Poradnia Opieki Paliatywnej, Hospicjum domowe w Radomiu	brak

Nazwa placówki	Strona internetowa
NZOZ Śląskie Hospicjum Domowe dla Dziecka w Tychach	www.hospicjumdladzieci-slask.org.pl
NZOZ Warszawskie Hospicjum dla Dzieci	www.hospicjum.waw.pl
NZOZ Zespół Opieki Domowej Oddział Polskiego Towarzystwa Opieki Paliatywnej we Włocławku	www.ptop.wloclawek.pl
NZOZ Zespół Opieki Domowej Paliatywno-Hospicyjnej „Nadzieja” w Toruniu	www.hospicjumnadzieja.pl
Podkarpackie Hospicjum dla Dzieci	www.hospicjum-podkarpackie.pl
Pomorskie Hospicjum dla Dzieci w Gdańsku	www.pomorskiehospicjum.pl
Poradnia Opieki Paliatywnej im. Sługi Bożej Stanisławy Leszczyńskiej w Pile	www.tpch.pila.pl
Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Paliatywnej w Suwałkach	www.paliatywna.suwalki.pl
Stowarzyszenie Hospicjum Dar Serca w Częstochowie	www.hospicjumczestochowa.pl
Wielkopolskie Stowarzyszenie Wolontariuszy Opieki Paliatywnej „Hospicjum Domowe” w Poznaniu	www.hospicjum-domowe.poznan.pl
Zachodniopomorskie Hospicjum dla Dzieci	www.zhdd.pl
Zespół Opieki Hospicyjnej przy Stołecznym Towarzystwie, Hospicjum Cordis w Katowicach	www.hospicjumcordis.pl

Źródło: opracowanie własne autorów.

Analiza pokazała, że spośród organizacji posiadających stronę internetową wiele (17) miało zakładkę „wolontariat”, co niewątpliwie ułatwia zainteresowanym (potencjalnym wolontariuszom) poszukiwanie odpowiednich informacji. W innych przypadkach treści dotyczące wolontariatu znajdowały się pod innym szyldem, np. „zostań wolontariuszem”, „zaangażuj się”, „dołącz do nas”, „jak nam pomóc”, „działalność”, „dla pomagających”, „wesprzyj nas”.

Zachęcanie do angażowania się w wolontariat hospicyjny

Analiza treści zamieszczonych na portalach organizacji prowadzących hospicja dla dzieci daje podstawę, by stwierdzić, że zabiegają one o pozyskiwanie wolontariuszy oraz, że wykorzystują do tego różnorodne metody. I tak, jednym ze sposobów jest formułowanie na stronach właściwego wizerunku wolontariatu poprzez eksponowanie jego walorów, w tym informacji o tym, że „wolontariat jest przestrzenią, gdzie dzieje się coś właściwego i naturalnego” a wolontariusze to ludzie szczególnego formatu: życzliwi i bezinteresowni, o niespożytej energii lub przeciwnie – sile spokoju, pełniący szczególną, doniosłą rolę, bo, „walczą w specjalnej sprawie” i „poprawiają świat” (hospicjumdladzieci.org).

Powszechne jest podkreślanie korzyści wynikających z wolontariatu, które są „oczywiste, wieloaspektowe i praktycznie dla wszystkich” (www.paliatywna.suwalki.pl), a zatem dla wolontariuszy, hospicjów jako korzystających z wo-

lontariuszy, dla pacjentów oraz dla całości społeczeństwa. Dla potencjalnych wolontariuszy najbardziej znaczące wydaje się być wyeksponowanie tych korzyści, które dotyczą bezpośrednio ich samych a zatem:

- szansa na spożytkowanie życiowej energii i zaspokojenie potrzeby pomagania;
- konstruktywne zagospodarowanie czasu wolnego;
- zdobycie umiejętności i doświadczenia zawodowego (także dzięki bezpłatnym szkoleniom), nabycie rozeznania o potencjalnych ścieżkach kariery oraz zwiększenie możliwości podjęcia pracy zawodowej w przyszłości;
- spojrzenie na własne życie z innej niż dotychczasowa perspektywy oraz odpowiedzenie sobie na pytania egzystencjalne;
- możliwość poznania innych, interesujących osób, które wzbogacą osobowość wolontariusza;
- satysfakcja i radość z pomagania oraz przeżycia, o które trudno gdziekolwiek indziej i które mogą uzależnić.

Dla osób o silnej orientacji prospołecznej argumentem po stronie zaangażowania się w wolontariat hospicyjny może być również stwierdzenie, że jest on działaniem na rzecz „większej solidarności społecznej, budowania pozytywnych relacji społecznych, promowania i kreowania współczesnego patriotyzmu przez pracę i zaangażowanie oraz, że umożliwi rozwiązywaniu problemów społecznych” (www.paliatywna.suwalki.pl).

Jako dodatkową zachętę do włączenia się w wolontariat hospicyjny odczytano galerie zdjęć dokumentujących działania wolontariuszy. Zwykle przedstawiają one młodych, radosnych ludzi, często w żółtych koszulkach, podczas zadań wykonywanych w grupie, najczęściej w ramach działań akcyjnych. Tego typu działania są zaledwie częścią wolontariatu hospicyjnego, różną od bezpośredniej opieki nad człowiekiem umierającym. Wydaje się słuszne, by kandydatom na wolontariuszy przedstawiać takie właśnie oblicze rzeczywistości hospicyjnej, zwłaszcza, że dla wielu współpraca z hospicjum rozpocznie się od stopniowego zaangażowania – akcyjnego, a później stałego. Zarazem jednak nie należy pomijać ukazania w przekazie zdjęciowym tych sytuacji i momentów, które dotyczą bezpośredniej pracy z osobami chorymi, gdyż i dla tego typu wolontariatu hospicja starają się pozyskiwać wolontariuszy. Ich przekaz w tym względzie również powinien być czytelny.

Impulsem do włączenia w wolontariat hospicyjny może się okazać dla niektórych (zwłaszcza dla młodzieży, która wykazuje naturalną dążność do poszukiwania przeżyć) informacja o spektrum zadań powierzanych wolontariuszom, co jedna z organizacji ujęła następująco: „nasz kalendarz akcji pęka w szwach, więc możliwości zaangażowania będzie wystarczająco” (www).

hospicjum.wroc.pl). Na młodszych kandydatów do wolontariatu inspirująco może zadziałać propagowanie przez organizacje swego rodzaju mody na wolontariat. Niektóre organizacje przekonując, by zasilić szeregi ich wolontariuszy wprost używają określenia „moda”, inne czynią to pośrednio, umieszczając odpowiednie logo np. „Lubię pomagać”, „Pomaganie mnie nakręca” albo podając statystyki działań wolontariuszy, np. „...mamy 25 wolontariuszy, którzy odwiedzili 150 razy 10 pacjentów i ich rodziny. [...] wykonywali wiele pożytecznych prac, w tym przygotowali do wysyłki około 2 tysięcy kopert na potrzeby przeprowadzonych akcji informacyjnych” (www.hospicjum.opole.pl). Słowa zachęty płyną od samych wolontariuszy, którzy dzielą się doświadczeniem w pracy hospicyjnej na stronach organizacji, często w specjalnie do tego celu wydzielonej zakładce, np. „Wasze formuły dobra”. Opisują jaka była ich droga do wolontariatu, dzielą się refleksjami, które pojawiły się podczas działań na rzecz umierających.

Potencjalni wolontariusze hospicyjni i ich zadania

Na stronach niektórych organizacji prowadzących hospicja znajduje się informacja, że ich wolontariuszem może zostać każdy, bez względu na wiek, rasę czy przekonania religijne. Inne organizacje czynią natomiast zastrzeżenia, stwierdzając np. „nie każdy jest gotowy na to, by towarzyszyć dziecku i jego rodzinie w ciężkiej chorobie. Około jedna trzecia osób zgłaszających się z chęcią podjęcia wolontariatu [...], to osoby chcące pomagać dzieciom pośrednio” (gajusz.org.pl/hospicjum). Nasuwa się zatem wniosek, że o ile do wolontariatu akcyjnego zwykle wystarczy chęć pomagania, od stałych wolontariuszy, zwłaszcza zaangażowanych bezpośrednio w opiekę nad pacjentem, wymagane są pewne dodatkowe predyspozycje. Oczywiście jest, że wolontariusz wykonujący świadczenia zdrowotne jest zobowiązany do posiadania uprawnienia do wykonywania zawodu medycznego. Wyjątkiem są studenci zdobywający kwalifikacje do wykonywania zawodu medycznego oraz uczestnicy studiów doktoranckich, którzy mogą brać udział w udzielaniu świadczeń zdrowotnych w ramach kształcenia, jednak pod bezpośrednim nadzorem osób wykonujących zawód medyczny właściwy ze względu na treści kształcenia (art. 21 Ustawy o działalności leczniczej z dnia 15 kwietnia 2011 roku). Jak wynika z przeprowadzonej analizy, od wolontariuszy – przedstawicieli zawodów medycznych a także od innych, którzy będą w pracy wolontariackiej bezpośrednio zaangażowani w opiekę nad chorym – wymaga się ponadto pełnoletności, a także własności psychospołecznych, jak: brak lęku przed śmiercią, ustalona hierarchia wartości, klarowne poglądy na problemy życia, śmierci i wiary, zdolność

do zachowania równowagi psychicznej w sytuacji stresu, nieobciążenie żalobą po bliskiej osobie, empatia dla pacjenta, umiejętność jego uważnej obserwacji oraz nawiązywania z nim i jego bliskimi poprawnych relacji. Ponadto, niezależnie od tego czy wolontariusz będzie pracował bezpośrednio z chorym, czy nie, oczekuje się od niego, między innymi, cech osobowościowych takich jak: przekonanie, że chce się i potrafi pomagać innym, lojalności, chęci rozwoju i gotowości do uczenia się, umiejętności podporządkowania się kontroli innych osób, umiejętności otwartej komunikacji oraz działania w zespole. Niekiedy do wolontariatu hospicyjnego poszukiwani są przedstawiciele konkretnych zawodów niemedyceńskich, względnie z konkretnymi umiejętnościami zawodowymi, np. kierowcy, osoby ze znajomością fotografii.

Rozróżnienie wolontariuszy hospicyjnych ze względu na posiadanie przygotowania medycznego implikuje podział zadań. Po ukończeniu odpowiedniego szkolenia z zakresu opieki paliatywnej można aktywnie uczestniczyć w pielęgnacji pacjentów: pomagać w wykonaniu toalety, podczas spożywania posiłków, a w przypadku pobytu w hospicjum stacjonarnym – w sprzątanii pokoju i łazienki chorego. Zadaniem wolontariusza medycznego jest również towarzyszenie choremu w zajęciach dziennych, podczas spacerów, wypełnianie czasu rozmową i zajęciami manualnymi, niekiedy wspólna modlitwa.

Zdecydowanie więcej zadań organizacje przewidują dla stałych wolontariuszy niemedyceńskich. Podstawowe to zabawy i rozmowy z chorymi dziećmi. Jak widnieje na jednej ze stron: „można bawić się, śpiewać, wygłupiać się – na co tylko pomysłowość i stan pacjenta pozwoli” (www.mhd.org.pl). Na innej z kolei mowa o „Wolontariacie tuli-luli”, w ramach którego oczekuje się od wolontariuszy opieki nad niemowlętami – „tulenia i lulania, bo dotyk leczy” (gajusz.org.pl/hospicjum). Ponadto wolontariusze niemedyccy pomagają dotrzeć dzieciom – podopiecznym hospicjów domowych – na zabiegi, badania i konsultacje lekarskie lub też na zajęcia szkolne, jeśli rodzice nie są w stanie sami zapewnić transportu. Pomagają w dotarciu lekarza do domu pacjenta, jak i pielęgniarki w trakcie weekendowego dyżuru pielęgniarskiego. Swą pomoc kierują także do rodzeństwa chorego dziecka, np. udzielając korepetycji czy zapewniając opiekę.

Obok zadań wprost związanych z opieką nad pacjentem i jego rodziną wolontariusze podejmują się działań wspierających hospicjum jako instytucję. W tym z klei wypadku wymienić można:

- pomoc w pracach administracyjnych (pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, w tym spraw socjalnych związanych z pomocą pacjentom i ich rodzinom, archiwizacja dokumentów, wysyłka poczty okolicznościowej do darczyńców, przygotowanie materiałów dla pacjentów);

- wsparcie organizacji w zakresie pozyskiwania funduszy na realizację jej celów statutowych przez darowizny od osób indywidualnych i przedsiębiorstw (m.in. budowa bazy darczyńców i utrzymywanie kontaktu z nimi, analiza rynku pod względem pozyskiwania ewentualnych sponsorów, przygotowanie ofert sponsorskich zgodnie z modelami społecznego zaangażowania biznesu, nawiązanie kontaktu z potencjalnymi sponsorami, negocjowanie umów, nadzór nad ich realizacją) (wolontariat fundraisingowy);
- pomoc w organizowaniu imprez okolicznościowych dla pacjentów (np. Dzień Dziecka, opłatek wigilijny, wyjazdy integracyjno-rekreacyjne, spektakle i koncerty dla podopiecznych);
- prowadzenie działalności wydawniczej (np. wydawany regularnie od 1996 przez Fundację Warszawskie Hospicjum dla Dzieci kwartalnik „Hospicjum”) oraz prowadzenie i aktualizowanie strony internetowej organizacji;
- pomoc w pracach porządkowych i remontowych wewnątrz hospicjum, a także w ogrodzie hospicyjnym;
- prowadzenie sklepu charytatywnego (wprowadzanie nowych artykułów do bazy danych, wycena produktów, przygotowanie do sprzedaży);
- pomoc podczas tworzenia i pracy grup wsparcia dla dzieci w żałobie;
- promocja organizacji i idei hospicyjnej oraz kwestowanie na rzecz hospicjum.

Ostatecznie zakres przydzielonych zadań zależy od wspomnianych już kwalifikacji i predyspozycji, ale także od możliwości czasowych i wieku wolontariusza. Należy podkreślić, że realizacja zadań w ramach wolontariatu stałego wymaga właściwej, ustalonej z hospicjum jako korzystającym z wolontariuszy ilości czasu, co zostało wskazane ustawowo: „świadczenia wolontariuszy są wykonywane w zakresie, w sposób i w czasie określonych w porozumieniu z korzystającym” (art. 44 ust. 1 Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie).

Druga opcja to wolontariat akcyjny, który, jak można przeczytać na stronie internetowej jednej z organizacji, najłatwiej zdefiniować hasłem: „jest akcja – jest reakcja” (www.hospicjumcordis.pl). Akcji jest wiele, m.in.: organizowanie, koordynowanie i pomoc w przygotowaniu imprez sportowych, kulturalnych, społecznych, w tym imprez dla rodzin podopiecznych, pomaganie organizacji w pracach biurowych, pozyskiwanie przedmiotów na aukcje, pomoc w przeprowadzaniu prelekcji w szkołach, w transporcie. Wolontariat akcyjny obejmuje również udział w kwestach (np. na cmentarzach w Niedzielę Palmową), rozdawanie ulotek i biuletynów poświęconych działalności hospicyj-

nej, sadzenie cebulek żonkili w ramach corocznych „Pól Nadziei”. W wolontariat akcyjny włączają się szkoły, przedszkola, domy dziecka, wychowankowie młodzieżowych ośrodków wychowawczych, pensjonariusze zakładów karnych tworząc przedmioty na kiermasze, przygotowując kartki okolicznościowe, organizując rajdy rowerowe, spektakle i koncerty dla pacjentów hospicyjnych itp. Jak ukazuje jedna z analizowanych stron, nic nie stoi na przeszkodzie, by wolontariusz akcyjny, stał się w odpowiednim dla niego momencie opiekunem kogoś z podopiecznych, tym samym włączając się w wolontariat stały. Równocześnie, bardzo często wolontariusze zaangażowani bezpośrednio w opiekę stałą nad pacjentem wspierają placówkę organizującą tę opiekę w jej działaniach akcyjnych (gajusz.org.pl/hospicjum).

W niektórych organizacjach wyznacznikiem podziału zadań do realizacji jest wiek wolontariusza. Na jednej ze stron zamieszczono grafikę, z której wynika że dolną granicą podjęcia wolontariatu jest wiek 4 lat. Wówczas można włączyć się w wolontariat przedszkolny, a następnie szkolny, będący próbą wyjścia naprzeciw potrzebom młodych ludzi, którym prawo nie pozwala angażować w placówkach zdrowotnych, jednak ich energię można spożytkować w działaniach na rzecz hospicjum. Dla osób od 16. roku życia, za zgodą rodziców, otwiera się możliwość zaangażowania w wolontariat akcyjny, natomiast po ukończeniu 21 lat i po sześciu miesiącach wolontariatu akcyjnego można podjąć wolontariat w rodzinie (czyli opiekuńczy) (www.hospicjum-domowe.poznan.pl). Na jednej z badanych stron wyróżniono „wolontariat 50+”. Zadaniem wolontariuszy skupionych w jego szeregach jest opieka nad samotnymi, starszymi pacjentami terminalnymi w ich własnych domach (www.hospicjum-domowe.poznan.pl).

Rekrutacja i szkolenie wolontariuszy oraz podtrzymywanie ich zaangażowania w pracę

Choć niekiedy określa się, że wolontariat jest dla każdego, warto uwzględnić – co zostało już wyartykułowane – że działanie to będzie wymagało czasu, niekiedy konkretnych kwalifikacji, a także dojrzałości psychicznej. Strona jednej z organizacji prowadzącej hospicjum dziecięce głosi, że dołączenie do formacji wolontariuszy „nie może być dyktowane brakiem innych możliwości spędzania wolnego czasu, czy też ucieczką od codzienności” (gajusz.org.pl/hospicjum). Dlatego niekiedy organizacje radzą, by decyzję poprzedzało poznanie innych form wolontariatu, poznanie praw, obowiązków i kodeksu etycznego wolontariusza, lektura ustawy o wolontariacie oraz regulaminu wolontariatu danej placówki. Wiele z organizacji zamieszcza wyszczególnione

informacje na swej stronie internetowej, wykorzystując także opcję hiperłącza do wspomnianych dokumentów. Niektóre umożliwiają dostęp do fachowej literatury w postaci zamieszczonych na stronie w formacie pdf podręczników, np. wydany przez Fundację Hospicyjną „Hospicjum to też Życie – Lubię Pomagać” podręcznik pt. *Zostań wolontariuszem hospicyjnym*. Są również takie, które dla instytucji (przedszkoli, szkół, świetlic) przewidują możliwość przeprowadzenia pogadanki lub warsztatów o tematyce paliatywno-hospicyjnej.

Dalszym krokiem jest zgłoszenie własnej kandydatury do wolontariatu. Możliwości jest kilka: wypełniając formularz zamieszczony na stronie, mailowo, dzwoniąc pod podany na stronie numer (najczęściej do koordynatora wolontariatu), przychodząc do siedziby organizacji, względnie na spotkanie rekrutacyjne, zwykle organizowane regularnie w którejś z lokalnych instytucji oświatowych, przy czym organizacje praktykują zamieszczanie informacji na temat rekrutacji na własnym funpage i na Facebooku. Na tym etapie często wymagane jest także wypełnienie dokumentów: porozumienie o wolontariacie, a w przypadku osób niepełnoletnich – zgody rodziców na udział dziecka w wolontariacie. Niektóre organizacje kierując do kandydatów ustrukturyzowaną ankietę, badają jego wiedzę o misji hospicjum oraz deklaracje odnośnie osobistej motywacji do wolontariatu.

O ile od wolontariuszy akcyjnych nie wymaga się zwykle szczególnych predyspozycji a do ich przygotowania wystarcza jedno spotkanie, na którym organizacja przybliży swoją działalność i wyjaśnia, na czym polega udział w akcji, o tyle wolontariat stały, zwłaszcza w jego odmianie opiekuńczej, wymaga bliższego poznania i przygotowania kandydata. Z badanych stron można dowiedzieć się, że metodami służącymi poznaniu potencjalnych wolontariuszy są: rozmowa kwalifikacyjna oraz okres próbny, w czasie którego zgłaszający chęć wstąpienia do zespołu hospicyjnego zapraszany jest na spotkania organizacyjne. Uczestnictwo w nich daje sposobność, by przyjrzeć się opiece sprawowanej nad chorym od strony poglądowej, podczas referowanych przez wolontariuszy zagadnień i wymiany doświadczeń w zespole hospicyjnymi. Przed przystąpieniem do łóżka chorego od kandydata na wolontariusza wymaga się również udziału w szkoleniu teoretycznym i praktycznym z zakresu opieki paliatywnej. W pierwszej kolejności kandydat uczestniczy w cyklu wykładów prowadzonych zwykle przez personel hospicjum: lekarzy, pielęgniarki, rehabilitantów, psychologów, kapelana a obejmujących zagadnienia dotyczące np. jednostek chorobowych kwalifikowanych do opieki paliatywnej i hospicyjnej, regulacji prawnych wolontariatu, etapów umierania, wsparcia w żałobie, pedagogiki zabawy, teologii cierpienia. Po przygotowaniu teoretycznym odbywają się zajęcia praktyczne, w zależności od specyfiki organizacji na oddziale sta-

cjonarnym lub w domu pacjenta. Po okresie próbnym podpisywana jest przez wolontariusza umowa z hospicjum. Funkcję szkoleniową pełnią także znajdujące się w siedzibach hospicjów biblioteki, w których gromadzone są na bieżąco pozycje książkowe i periodyki podejmujące problematykę opieki paliatywnej i hospicyjnej. Organizacje oferują także szkolenia dla wolontariuszy niepracujących bezpośrednio z pacjentem (np. szkolenie z zakresu komunikacji i procedur administracyjnych).

Praca wolontariusza hospicyjnego z racji bezpośredniego obcowania z cierpieniem i śmiercią jest w sensie emocjonalnym wysoce obciążająca i może skutkować wypaleniem zawodowym. W trosce o komfort pracy i zdrowie psychiczne wolontariuszy każda z organizacji zapewnia opiekę koordynatora wolontariatu oraz wsparcie psychologa, które może mieć charakter indywidualny (na zgłoszenie wolontariusza), jak i w ramach regularnych spotkań grupowych. Wolontariusze mogą także liczyć na opiekę duchową kapelana hospicyjnego, uczestniczyć w dedykowanych im mszach, na które często zapraszani są także bliscy zmarłych podopiecznych hospicjów, w rekolekcjach i tzw. dniach skupienia. Sposobem na podtrzymanie zaangażowania wolontariuszy w pracę i rozładowania ciężących emocji są również wyjazdy szkoleniowo-integracyjne, często do urokliwych miejsc, różnych od rzeczywistości hospicyjnej, ogniska a także cykliczne spotkania zespołu w siedzibie organizacji, na których omawiane są sprawy bieżące. Wolontariusze budują także więzi przyjacielskie i pogłębiają je poprzez wzajemną pamięć o osobistych uroczystościach.

Działaniem podtrzymującym zaangażowanie w pracę jest niewątpliwie wyróżnianie najbardziej aktywnych wolontariuszy. Organizacje uhonorowują swoich wolontariuszy, nadając wewnętrzne tytuły, przykładowo: **Honorowy Wolontariusz** (przyznawany tym, którzy pomagają hospicjum w organizowaniu codziennej działalności), **Hospicyjne Ordery Uśmiechu** (wręczone osobom szczególnie zasłużonym dla hospicjum) oraz **Order Kubusia Puchatka**. Okazją do uhonorowania pracy wszystkich wolontariuszy są święta wprost związane z pracą hospicjów, takie jak przypadający na 5 grudnia Międzynarodowy Dzień Wolontariusza lub Światowy Dzień Organizacji Pozarządowych, który w 2018 roku obchodzony był 27 lutego.

Podsumowanie

Choć to ważne, by na stronach organizacji prowadzących hospicja znajdowały się treści dotyczące tematyki wolontariatu, to najprawdopodobniej głównie trafią na nie ludzie obciążeni chorobą kogoś bliskiego lub żałobą, którzy mogą traktować wolontariat jako szansę terapii dla samego siebie, co

źle rokuje funkcjonowaniu w tej formacji. Stąd informacje o możliwości włączenia się w wolontariat hospicyjny a także te obrazujące jego rangę dla środowiska powinny trafiać do społeczności także przez kościoły parafialne, przeprowadzane przez organizacje pogadanki w szkołach i na wyższych uczelniach, ale też poprzez szeroką kampanię w mediach lokalnych i ogólnopolskich.

Należy również podkreślić rangę wolontariatu hospicyjnego w sytuacji niedostatecznego finansowania przez Narodowy Fundusz Zdrowia świadczeń realizowanych w hospicjach zarówno dziecięcych, jak i dla dorosłych¹. To właśnie działania podejmowane przez wolontariuszy, zarówno tych stałych, jak i akcyjnych, są obecnie warunkiem dobrego i stabilnego funkcjonowania systemu opieki paliatywnej i hospicyjnej. To oni wielokrotnie wnoszą w życie hospicyjnych podopiecznych radość i siłę do dalszej walki o własne zdrowie, a rodzinom pozwalają przetrwać wiele trudnych chwil pojawiających się podczas choroby dziecka.

Literatura

- Drażkiewicz J., (1989), *W stronę człowieka umierającego. O ruchu hospicjów w Polsce*, Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Górecki M., (2000), *Hospicjum w służbie umierających*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Górecki M., (2013), *Wolontariat – idea, organizacja, doświadczenia*, „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne”, t. 1, s. 103–105.
- Grzybowski P., (2014), *Wspólnota „doktor klaun”: działalność wolontaryjna*, [w:] *Znajomość, koleżeństwo, przyjaźń: dynamizm ewoluowania więzi emocjonalnej*, Żywczok A. (red.), Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa, s. 186–206.
- Iwański R., Sielicka E., Jarzębińska A., (2018), *Opieka Paliatywna i hospicyjna w ujęciu społecznym i ekonomicznym*, CeDeWu, Warszawa (w druku).
- Krakowiak P., (2012), *Wolontariat w opiece u kresu życia*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń.
- Kromolicka B., (2000), *Wolontariusz w służbie człowiekowi umierającemu*, „Pedagogium” w Szczecinie, Szczecin.
- Kromolicka B., (2012), *Wolontariat podstawą edukacji humanistycznej*, [w:] *Edukacja humanistyczna. Wyzwanie i rzeczywistość*, Starwa T. (red.), „Pedagogium” w Szczecinie, Szczecin, s. 151–159.
- Nowicki G.F., Czeakała M., (2011), *Wolontariat w pediatrycznej opiece paliatywnej*, [w:] *Pediatryczna opieka paliatywna*, Korzeniewska-Eksterowicz A., Młynarski W. (red.), Uniwersytet Medyczny w Łodzi, Łódź, s. 32–41.

¹ Z badań autorów opublikowanych w pracy *Opieka Paliatywna i hospicyjna w ujęciu społecznym i ekonomicznym* wynika, że w województwie zachodniopomorskim NFZ finansuje 44–60% kosztów świadczeń realizowanych przez palcówki opieki paliatywnej i hospicyjnej.

- Pawłowski L., Lichodziejewska-Niemierko M., (2010), *Wolontariat w opiece paliatywnej i hospicyjnej w Polsce – aspekty prawne*, „Medycyna Paliatywna w Praktyce”, nr 4(3), s. 125–132.
- Rada Europy (2003), *Rekomendacjach dla państw członkowskich dotyczących organizacji opieki* Komitetu Ministrów Rady Europy.
- Włodarczyk E., (2011), *Odcienie i cienie wolontariatu*, „Kultura i Edukacja”, nr 3, s. 26–50.

Akty prawne

- Ustawa o działalności leczniczej z dnia 15 kwietnia 2011 r. (Dz.U. Nr 112, poz. 654).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873 ze zm.).

Źródła internetowe

- gajusz.org.pl/hospicjum (data pobrania: (7.06.2018)).
- hospicjumdladzieci.org (data pobrania: (7.06.2018)).
- www.hospicja.pl (data pobrania: (7.06.2018)).
- www.hospicjumcordis.pl (data pobrania: (7.06.2018)).
- www.hospicjum-domowe.poznan.pl (data pobrania: (7.06.2018)).
- www.hospicjum.opole.pl (data pobrania: (7.06.2018)).
- www.hospicjum.wroc.pl (data pobrania: (7.06.2018)).
- www.mhd.org.pl (data pobrania: (7.06.2018)).
- www.paliatywna.suwalki.pl (data pobrania: (7.06.2018)).